

Barbara Kołodziej, Gabriela Łącka

"Represje wobec żeńskich
zgromadzeń zakonnych w PRL-u" :
sesja naukowa na Wydziale
Teologicznym Uniwersytetu
Śląskiego w Katowicach : Katowice,
15 marca 2012 r.

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 2 (35), 307-310

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIA

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Nr 2 (35) 2012, s. 307-310
ISSN 1426-3777

BARBARA KOŁODZIEJ, GABRIELA ŁĄCKA¹

*REPRESJE WOBEC ŻEŃSKICH ZGROMADZEŃ
ZAKONNYCH W PRL-U*
SESJA NAUKOWA NA WYDZIALE TEOLOGICZNYM
UNIwersytetu ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH
(KATOWICE, 15 MARCA 2012 R.)

Piętnastego marca 2012 roku w gmachu Wydziału Teologicznego odbyła się konferencja poświęcona sprawie represji wobec żeńskich zgromadzeń zakonnych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Sesję zorganizował Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz katowicki oddział Instytutu Pamięci Narodowej.

Tematyką konferencji była sprawa wysiedlenia w 1954 roku sióstr zakonnych z województwa katowickiego (wtedy stalinogrodzkiego) i przewiezienia ich do obozów pracy. Prezentowane zagadnienia były próbą ukazania polityki i sposobu działań władz komunistycznych, które poprzez stopniowe ograniczanie pola działalności poszczególnych wspólnot chciały w dalszej perspektywie doprowadzić do likwidacji zakonów w Polsce. Działania z różną intensywnością prowadzono przez cały okres funkcjonowania systemu totalitarnego.

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Uczestnikami sesji byli pracownicy naukowcy oraz studenci Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, a także liczne grono sióstr zakonnych reprezentujących zgromadzenia, które w tamtych czasach poddane były represjom ze strony PRL-owskich władz.

Zgromadzonych gości powitał dziekan Wydziału Teologicznego, ks. prof. Andrzej Żądło, który między innymi podziękował osobom, które przyczyniły się do realizacji tego przedsięwzięcia. Stwierdził również, że sesja stanowi formę hołdu dla sióstr i zgromadzeń zakonnych, które dzielnie przeżyły tamte czasy.

Następnie głos zabrał ks. prof. Jerzy Myszor, który otwierając sesję, omówił życie zakonne w koncepcjach politycznych od końca XVIII do schyłku XX wieku. Ks. Myszor przypomniał, że prześladowania sióstr zakonnych i represje wobec nich stosowano już wcześniej, zanim nastąpił komunizm. Początek temu procederowi w Europie dała rewolucja francuska, która stanowiła wzorcowy model rozdziału Kościoła od państwa. Dodał także, że zwolennicy takiego podejścia do życia konsekrowanego są nadal obecni w Polsce, a nawet w ostatnim czasie uaktywnili się.

S. dr hab. Agata Mirek CMN przedstawiła aktualny stan badań naukowych na temat żeńskich zgromadzeń w PRL-u oraz nakreśliła plany i perspektywy związane z tą dziedziną na najbliższe lata. Wskazała, że zagadnienie to wciąż nie zostało wystarczająco zbadane. Podkreśliła także potrzebę przygotowania syntezy losów sióstr zakonnych w Polsce Ludowej, która by miała charakter nie tylko historyczny, ale też socjologiczny. Przywołała prace i inicjatywy, które do tej pory już powstały, oraz stwierdziła, że z każdym rokiem przybywa wiedzy i historiografii na ten temat. Wskazała również, że w innych krajach byłego bloku komunistycznego stan badań w omawianym zakresie jest jeszcze skromniejszy niż w Polsce.

Temat represji władz komunistycznych wobec jadvizanek prowincji katowickiej omówiła s. Karina Domagała ze Zgromadzenia Sióstr św. Jadwigi. Przedstawiła historię zakonu od początku jego powstania w 1857 roku, a także cele i zadania, jakie starał się on realizować na co dzień. Zdaniem siostry Domagały różnorodny charakter represji ówczesnych władz państwowych miał na celu głównie ograniczenie wpływu zakonów na wychowanie dzieci i młodzieży. Stąd też takie placówki, jak żłobki, przedszkola, szkoły,

zakłady opiekuńcze, upaństwowiano, a siostry zakonne masowo zwalniano z pracy. Sierocińce natomiast przekształcano w zakłady pracy chronionej dla osób upośledzonych. Od 1958 roku prowadzono państwową politykę laicyzacyjną, której celem było usuwanie religii ze szkół oraz ich zeświecczanie. Wcześniej, bo od 1949 roku, nacjonalizacją objęto również wszystkie szpitale, w których pracowały jadwizanki. S. Karina Domagała zwróciła szczególną uwagę na osobę s. Heliodory Barbary Pytlik, która w wyniku spreparowanych oskarżeń o niewłaściwe żywienie i brak higieny w Domu Małego Dziecka w Dąbrówce Małej została skazana na czternaście miesięcy więzienia. Represje wobec sióstr jadwizanek prowincji katowickiej obejmowały również zagarnięcia własności, m.in. nieruchomości i ziemi kościelnej – zgodnie z Ustawą z 20 marca 1950 roku o przejęciu przez państwo dóbr martwej ręki.

Dr Adam Dziurok przedstawił przebieg akcji „X2” na terenie województwa stalinogrodzkiego (ówczesna nazwa województwa katowickiego). Była to w propagandowy sposób uzasadniana walka z rewizjonizmem, a w rzeczywistości mająca charakter akcji wysiedlania sióstr zakonnych z terenu województwa opolskiego, wrocławskiego i stalinogrodzkiego w latach pięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Zdaniem prelegenta najmocniej ucierpiały zgromadzenia jadwizanek, boromeuszek i służebniczek. W czasie skrupulatnie przygotowanej akcji siostry zostały wywiezione do Krzeszowa, Wrocławia, Trzebnicy, Strumienia i Katowic (Bogucic). Znajdowały się tam placówki klasztorne, które miały charakter obozów pracy. Zmuszano w nich siostry do prac niezgodnych z ich charyzmatem. Szpitale, domy opieki, przedszkola, sierocińce będące własnością zgromadzeń były przekazywane instytucjom społecznym na bardzo różne cele. Podczas tej akcji zagrabiono również grunty i budynki klasztorne. Do dnia dzisiejszego spora część ówczesnie zajętego majątku nie została odzyskana przez zgromadzenia zakonne.

Na zakończenie sesji dr Jacek Żurek zaprezentował wykład *Państwo wobec placówek opiekuńczych i wychowawczych żeńskich zgromadzeń zakonnych po 1956 roku aż do połowy lat 60.* Kasaty zakonów obejmowały placówki Caritas oraz instytucje prowadzone niezależnie, tj. przedszkola i szkoły. Objęły one trzy czwarte placówek. Represje w szkołach zaczynały się od niczym nieuzasadnionych kontroli programów nauczania. Pomimo że podczas tych

kontroli nie wykazywano żadnych uchybień, to i tak poszczególne kuratoria cofały zgodę na funkcjonowanie szkół. Według dr. J. Żurka politykę kasat popierali wszyscy funkcjonariusze partyjni, działający za rządów Władysława Gomułki. Pierwszy sekretarz KC PZPR 18 marca 1961 roku na spotkaniu przedwyborczym potwierdził rozdział Kościoła od państwa i laickość szkoły.

W dyskusji podsumowującej sesję ks. prof. Jerzy Myszor postawił pytanie: „W jakim kierunku idziemy?”. Być może nasz kraj podąży za przykładem Francji, która sprawuje kontrolę nad wszelkimi dziedzinami życia w państwie. Zachęcał też, aby ci wszyscy, którzy posiadają jakąkolwiek wiedzę na temat represji i cierpień ludzi w czasach PRL-u, nie bali się dawać świadectwa i upubliczniali te wiadomości.

Konferencji towarzyszyła wystawa *Trudne lata – wielkie dni. Zakony żeńskie w PRL*, przygotowana przez Ośrodek Badań nad Geografią Historyczną Kościoła w Polsce, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Konferencję Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce oraz Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach. Scenariusz wystawy przygotowały: dr hab. Agata Mirek (KUL) i dr Łucja Marek (IPN Katowice), przy konsultacji z dr. Adamem Dziurokiem (IPN Katowice). Materiały archiwalne zebrały i udostępniły siostry prowadzące badania naukowe nad żeńskim ruchem zakonnym w Polsce. Wystawa była prezentowana na Wydziale Teologicznym do końca marca 2012 roku.

Ekspozycja była odpowiedzią na apel bł. Jana Pawła II, by zbierać świadectwa dotyczące cierpień ludzi Kościoła w czasach PRL-u, przybliżyła też politykę wyznaniową władz Polski Ludowej wobec żeńskich wspólnot zakonnych w latach 1945-1989. Na dwudziestu pięciu planszach zaprezentowano dokumenty i fotografie ze zbiorów dziewiętnastu archiwów żeńskich wspólnot zakonnych oraz Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej i Archiwum Akt Nowych. Ekspozycja ukazała represyjne działania władz komunistycznych i odsuwanie sióstr zakonnych na margines życia społecznego, a także przedstawiła zmagania zakonnic z ówczesną rzeczywistością, ich codzienne życie i pracę oraz zaangażowanie w wielkie wydarzenia z życia Kościoła i narodu. Nie była ona kalendarium życia zakonnego, chronologiczny układ spełniał jedynie rolę symboliczną.